

Správy

Jaký je současný stav českých pedagogických časopisů?

Pokud bychom posuzovali stav vědní disciplíny podle toho, kolik akademických časopisů v oboru vychází, museli bychom konstatovat, že česká pedagogika prožívá zlaté časy. Čtenářům i autorům je k dispozici pět časopisů obecně zaměřených na pedagogické vědy, patří mezi ně dva časopisy vydávané Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze – *Pedagogika* a *Orbis Scholae*, dále dva časopisy se sídlem redakce v Brně – *Pedagogická orientace* (vydává Česká pedagogická společnost) a *Studia paedagogica* (Ústav pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity) a konečně olomoucký časopis *E-pedagogium*, který vychází pod dohledem tamější Pedagogické fakulty Univerzity Palackého¹. Rozdíly jsou dané tradicí konkrétního časopisu i mírou reprezentace coby celonárodního periodika.

V čele je nepochybně časopis *Pedagogika*, který má za sebou šedesát let kontinuálního fungování a vyznačuje se zřetelnou stabilitou redakční kultury. Ostatní uvedené časopisy lze považovat buď za „nové“, což se týká především titulu *Orbis Scholae* vycházejícího od roku 2007, nebo lze alespoň říci, že v současné době procházejí markantními proměnami či přímo hledáním nové tváře. Tato skutečnost do jisté míry vychází ze snahy jednotlivých redakcí posunout své časopisy někam dál, do značné míry je však motivována zvenčí, neboť se v ní odrážejí nové postupy při hodnocení vědecké práce, které jsou od roku 2008 zaváděny Radou vlády pro výzkum, vývoj a inovace. Tyto impulsy dodávají české časopisecké scéně značnou dynamiku, a proto se je pokusím v krátkosti popsat a vysvětlit jejich důsledky.

Jednou z klíčových aktivit Rady vlády je reforma podpory výzkumu a vývoje, která má za cíl změnit financování jednotlivých institucí tak, aby se peníze rozdělovaly podle dosažených vědeckých výsledků. Základním (a v sociálních vědách vlastně jediným) vědeckým výsledkem jsou přitom publikace. Vzhledem ke známé skutečnosti, že reálná hodnota publikací je různá (od článku v zahraničním impaktovaném časopise až po referát ve sborníku z regionální konference), přikročila Rada vlády k vytvoření dosud nevídaně standardizované metodiky třídění různých publikačních počínů². Tato metodika

---

¹ V České republice existuje i několik dalších pedagogických časopisů (např. Komencký či česko-slovensko-polský titul *New Educational Review*), na tomto místě se omezují na ty, které jsou uvedeny na tzv. Seznamu recenzovaných neimputovaných periodik, o kterém se zmíním dále. Zároveň vynechávám časopisy věnující se specifickým subdisciplínám, jako je speciální pedagogika či didaktiky jednotlivých oborů.

² Podle kategorie, do které jsou publikace zařazeny, je jim potom přiřítána bodová hodnota a ta je následně „překlápěna“ na peníze přidělené dané instituci v dalším období.

připouští publikování buď formou monografií, nebo časopiseckých článků. Někdejší body za konferenční vystoupení a s nimi spojené sborníkové texty jsou věci minulosti, neboť taková publikace se započítává jen tehdy, je-li daný sborník evidovaný v prestižních zahraničních databázích, k čemuž zatím organizátoři českých pedagogických konferencí nepřistoupili. Význam odborných časopisů jako publikační platformy v takovéto situaci samozřejmě prudce narůstá.

Vládní intervence jdou ovšem ještě dál: není možné publikovat v jakémkoli časopise, nýbrž jen v tom, který je buď impaktovaný (česká pedagogika takový časopis nemá, takže by muselo jít o zahraniční publikaci), nebo je uveden na Seznamu recenzovaných časopisů, který právě za tímto účelem Rada vlády vytvořila³. Jaké podmínky musí časopis splňovat, aby se na takový seznam dostal? Především jde o požadavek regulérního recenzního řízení, to znamená, že každý článek musí být posouzen nezávislými recenzenty, kteří nejsou ani členy redakce, ani nejsou zaměstnání na stejném pracovišti jako autor článku. Takový požadavek nezní zvláště revolučně, troufám si však odhadnout, že v českém prostředí pouze časopis *Pedagogika* aplikuje recenzní procedury tohoto druhu již od počátku devadesátých let.

Na tomto místě si dovoluji komentář vzhledem na osobní zkušenost s redakční prací v časopise *Studia paedagogica*, v minulosti i nyní. Časopis měl původně sborníkový charakter, jeho cílem bylo poskytnout prostor pracím autorům domovského pracoviště. Již od konce devadesátých let se stále více otevíral autorům zvenčí, kteří byli obvykle ke spolupráci přímo vyzváni. Nabídnuté texty procházely velmi pečlivou redakční přípravou, byly autorům opakovaně vráceny k dopracování, nicméně v zásadě platilo, že nabídnuté texty se posléze stávaly publikovanými. Nyní časopis vypisuje ke všem číslicům otevřené výzvy, které se setkávají s docela širokým autorským ohlasem, následně jsou všechny texty posuzovány oboustranně anonymním způsobem (tedy nejen, že autor nezná identitu svých recenzentů, ale ani recenzenti – až do bodu, kdy je text případně publikován – nevědí, kdo jimi posuzovaný článek napsal) a nastává nutná situace: značná část textů tímto „sítím“ neprojde. Kultivační efekt popisované změny je zjevný. Je třeba podotknout, že vytvoření „síta“ je Radou vlády explicitně požadováno, pedagogické časopisy zařazené na Seznam by měly vykazovat minimálně 30 % odmítnutých příspěvků.

Na případu *Studia paedagogica* je možné ilustrovat jev, který je pro českou scénu v současnosti příznačný – původně lokální tituly se rozpínají a získávají vyšší ambice. Nemám přitom na mysli ani tak lokálnost ve smyslu geografic-

---

³ Časopisy, o nichž se zmiňuji v této zprávě, jsou právě ty, které na Seznam byly zařazeny. V poněkud specifické situaci jsou ovšem *Studia paedagogica*, která byla zařazena ještě pod starým názvem Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, řada pedagogická, a nyní, po změně názvu a ISSN, čeká na nové zařazení.

kém, jako spíš ve smyslu omezeného autorského okruhu, který je obvykle definován příslušností či jinou vazbou k pracovišti, které titul rediguje. Časopis *Pedagogická orientace* je dosud definován jako publikační platforma členů České pedagogické společnosti, je však zjevné, že se snaží oslovovat co nejširší skupinu autorů. Na svých webových stránkách specificky pobízí začínající autory (zejména doktorandy). Časopis *Orbis Scholae* primárně publikuje projektové výstupy Ústavu výzkumu a rozvoje vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a Institutu výzkumu školního vzdělávání Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity. Od roku 2011 se však rovněž chystá více otevřít a kromě monotematických čísel budou vycházet i čísla bez užšího vymezení, což opět přispěje k rozšíření autorské obce.⁴ Hypotézu o opouštění lokálního záběru potvrzuje i časopis *E-pedagogium*, jehož první letošní číslo (1/2010) vykazuje v porovnání s loňským ročníkem mnohem pestřejší autorskou skladbu.

Jak je to s periodicitou? Časopis *Pedagogika* stejně jako *Pedagogická orientace* zachovává už od devadesátých let počet vydaných čísel ročně (4). Časopis *Orbis Scholae*, vydávaný od roku 2007, vychází třikrát do roka. *Studia paedagogica* teprve v loňském roce přešla na vydávání dvou čísel ročně (předtím to bylo jen jedno číslo), časopis *E-pedagogium* avizuje čtyři čísla za rok, v loňském roce však vyšla pouze dvě. Pokud by všechny tituly naplnily svůj plán, znamenalo by to v souhrnu 17 čísel ročně, což je poměrně dost. Můžeme se ptát, zda je český akademický „trh“ vůbec s to takové množství pokrýt (jak autorsky, tak čtenářsky).

Čím se od sebe jednotlivé časopisy liší? Jak už bylo řečeno, časopis *Pedagogika* představuje oborovou základnu, která je (což je nejspíš dobře) svým způsobem konzervativní – nikoli ve smyslu ideologickém, ale ve smyslu kultivace zavedených témat a také podílu renomovaných autorů. To je patrné například v případě zaměření monotematických čísel (každý rok je jedno číslo monotematicky vymezeno); témata jako oborové didaktiky, učitelská profese či příprava učitelů představují „solidní mainstream“ české pedagogické vědy⁵. Tomuto nastavení je možné se buď přiblížit (tendence časopisu *Pedagogická orientace*), nebo se vůči němu nějak vymezit, což je strategie časopisů *Orbis Scholae* a *Studia paedagogica*⁶.

---

⁴ Ačkoli například poslední loňské číslo 3/2009 jasně ukazuje, že jde o titul dosud ze značné části sycený pracovníky vydávajících institucí – ze šesti studií publikovaných v tomto čísle jsou tři z dílny téhož autorského kolektivu.

⁵ Zajímavé je, že v devadesátých letech byla dramaturgie monotematických čísel odvažnější, objevovala se témata jako psychoanalýza ve výchově či dětská hra.

⁶ K časopisu *E-pedagogium* si netroufám vyjadřovat se, jeho strategie dosud není zcela čitelná, objevují se na jedné straně čísla velmi lokalizovaná (například v prvním čísle roku 1999 bylo z jedenácti publikovaných článků 8 domácích), na druhé straně napří-

Orbis Scholae se vymezuje jako „časopis zaměřený na problematiku školního vzdělávání v jeho širších sociokulturních souvislostech“. Publikovaná čísla byla až dosud vždy monotematická s tématy jako evaluace ve škole, výzkum vzdělávacích potřeb, rovnost ve vzdělávání a sociální spravedlnost. Ačkoli by termín sociokulturní souvislosti mohl vyvolávat velmi různé interpretace, časopis se trvale zaměřuje na makro témata (spravedlnost, společenské potřeby, kurikulární reforma a její hodnocení), z čehož logicky plyne, že většina uveřejňovaných studií vychází z kvantitativně orientovaných empirických výzkumů.⁷ Specifikem tohoto časopisu je rovněž skutečnost, že jedno číslo ročně je vždy v angličtině, což zřejmě signalizuje budoucí ambice redakce na vstup do zahraničních databází či dokonce získání impact faktoru.

Časopis *Studia paedagogica* se orientuje zcela opačným směrem, a to na mikrorovinu výchovně vzdělávacích procesů a jejich aktérů.⁸ Tento záběr je reprezentován tématy⁹ jako lidé ve škole a jejich vztahy, fenomén času ve výchově a vzdělávání či připravovaná komunikace ve školní třídě. Ačkoli toto zaměření dovoluje značné metodologické rozpětí, vzniká tu významný prostor pro publikaci empirických studií na bázi kvalitativní metodologie, což se plně projevilo například v čísle 1/2009, kde vedle jedné teoretické studie a jedné empirické studie se smíšenou výzkumnou metodologií figurovalo pět příspěvků od kvalitativních výzkumníků.

Zdá se tudíž, že „nadúroda“ časopisů, pokud je současně provázena zpřísněním redakčních procedur, může být užitečná. Prostor dostávají začínající autoři stejně jako ti, kteří se věnují specifickým tématům. Početnost titulů přímo vybízí k objevování nových oblastí a zajímavě formulovaných témat, jimiž se může pedagogická věda zabývat. Obava z nedostatku textů v situaci, kdy se publikování stává nutností, není na místě. Naopak, týmy vytvářející časopisy vlastně poskytují servis a podporu všem členům akademické obce a měly by být tímto způsobem vnímány¹⁰.

---

klad čísla vytvořená z příspěvků jedné konference. Nejnovější číslo 1/2010 je členěno do několika tematických sekcí, které spolu nijak nesouvisejí, mají rozdílné početní zastoupení, přičemž patrně nejde o sekce, které by se v budoucnu opakovaly napříč jednotlivými čísly. Úvodník přitom čtenáři nijak nenapoví, neboť na jeho místě stojí zpráva o uskutečnění Festivalu vzdělávání dospělých AEDUCA z pera ředitelky tohoto festivalu.

⁷ Co do úrovně statistických analýz představují autoři koncentrování kolem tohoto časopisu v české pedagogice naprostou špičku.

⁸ Opět si dovoluji osobní poznámku: nejde o předem naplánovanou a dohodnutou strategii, vyplývá to spíše ze zaměření domovského pracoviště.

⁹ Jedno číslo každého ročníku je monotematické, druhé bez užšího vymezení.

¹⁰ Vydávání časopisů – především v papírové podobě – je finančně nákladná záležitost, již musí jednotlivá pracoviště, která se této činnosti věnují, financovat z vlastních zdrojů.

Ačkoli tato zpráva o stavu českých pedagogických časopisů vyznívá velmi pozitivně, je třeba na závěr zdůraznit jeden sekundární problém: změna metodiky hodnocení české vědy rozhodně neprospěje česko-slovenské autorské výměně. Slovenské časopisy jsou chápány jako zahraniční, a tudíž by musely disponovat impakt faktorem nebo zařazením do databáze Scopus či ERIH, aby se publikace českým autorům vůbec mohla započítat do seznamu publikačních výsledků. Nezbývá než doufat, že vazby mezi českou a slovenskou vědeckou komunitou zůstanou nepřerušeny, jak tomu ostatně nasvědčují dvě dosud vydaná čísla časopisu *Pedagogika.sk*, v nichž příspěvky českých autorů figurují.

Klára Šed'ová